

Egy dél-alföldi (tótkomlói) festő bemutatása szövszerkezetekben
mag-szavak, kulcsfogalmak
Szokolay Sándor képeinek nézéséhez

(részlet egy készülő kismonográfiából)

Furcsán borongós, de mégsem feltétlenül szomorú magyar keserves – azaz: nem a magyar kilátástalanság himnusza. (...) A mártélyi tanyavilágban alakult ki ez a barna érintés ... ezek és Apám festményei, faragásai illusztrálják zenémet¹.

E bemutató Szokolay Dongó Balázs egyik nyilatkozatából való, ahol saját muzsikáját közelíti szavak által. Másutt hasonlóképp beszél édesapja festészetéről. A zenész-fiú gondolkodásában az apa látásmódja él tovább, és visszafelé: Szokolay Sándor piktúráját átszínezi, értelmezi fia muzsikája és szóbeli odafordulásai. Szokolay Balázs is rajztanárként végzett, diófpác-munkái az apa falu-témáit, házait, kerítéseit hozzák barnában, fehérben, ezüstben. Ahogyan Balázs vélekedik népművészet és „magas” művészet viszonyáról, autentikusságról, kísérletről és műfajkeverésről, legfőképpen pedig a népművészet mindent átható és megtermékenyítő hatásáról: apja munkásságát is értelmezi, helyette, a nehezebb nyelvű, lassúbb észjárású helyett szól a világgjárt, de más művészeti ágban is atyai nyomokon lépkedő fiú.

Így olvassuk s értjük Szokolay Sándor képeire-faragásaira is az egyik, Bolya-Szokolay-honlapon lévő idézetet:

„A változat a népzene legtermészetesebb továbbfejlődése, hiszen maga a népzene sem egyéb, mint egymásból fejlődő, egymásba észrevétlenül átmenő dallamok végtelen sorozata. Kár, hogy szerzőink nem írnak gyakrabban átiratokat népdalokra. Ezzel mindennél hathatósabban munkálnák a népi és a műzene egymáshoz közeledését” (Kodály Zoltán gondolatai a „Fölszállott a páva” című műve kapcsán, 1939.)

Szokolay Sándor írásos megnyilatkozásait, a vele készült riportokat olvasva látnom kell, hogy foglalkoztatta saját művészetének elméleti elhelyezése; hogy a *dilettáns*, a *rajztanár-festő*, az *amatőr*, a *naiv festő* kategóriáitól irtózott (méltán vagy sem, más kérdés), de az átvétel, változat, műfajok és technikák átjárhatósága kérdésében, a maga szlovák népi fafaragásai és posztimpresszionista festményei (azt hiszem, a kategorizálásból az *alföldi* és a *posztimpresszionista*, no meg a *konstruktív* elégítette volna ki legjobban) közti kapcsolat ügyében a Kodály-idézet számára is irányadó lett volna.

Tanulmány helyett egyelőre következzenek most állítások, kijelentések, mag-szavak Szokolay Sándor invenciózus festészetéhez: *válogasson* a kedves olvasó, kinek mi tetszik, mi tűnik helytállóknak:

---

¹ www.kobzart.hu

(Magam viszont hadd' kövessem egyelőre a *válogatásnélküliség* posztmodern elvét!)

a **Nap s a Hold**, lemenőben vagy feljövőben, de sosem delelőn, a Nap végképpen nem: szürkület, hajnal, éjszaka, mocsár és lidércfény; késő-alkony és kora-este, pulzáló, olvadó égitestek, a fény cseppfolyós emanációja

ház, házeleje, ház oldala, kifektetett ház-kártya, oldallapjait szétterítve, fehér-szürke fal-lapok, síkok, kidőlt-bedőlt, vályog, kipúposodott, kemencére hasonló, foghatóvá vált szegénység és bánat; az árnyék pászmás satírozás csak, rusztikus, a nyomok el nem tüntetése; **ajtó** nincs vagy alig, **ablak**, ablakok, szűk, kicsiny berácsozott rések, ablak-nélküliség, vak, egynemű, mállott ház-oldalak, nekitámasztva a nyomornak; nyitott ajtó, nyitott kapu, kitárt ablak – sosem, sehol; magas **tető**, tetők egymás fölött, egymásra torlódva, kémény, inkább mindig csak egy, gyerekrajzszerű, ügyetlen igyekezettel megrajzolt téglatest, fent, füst nélkül, a házikó magas tetején; alacsony fal, szűk, belé-látni-nem-hagyó *rések* rejtik titkukat, a bentlakók világát; ott bújnak meg némán valamennyien a háziak, mozdulatlanok, hallgatagok, akár házikóik kifelé: nem közlékenyek

kerítés, lécek, sövény; nem udvar, csak az előlnézete, kerítés nem kanyarodik be, takar/kitakar, de csak előlről, nincs tér, nincs mélység: felsorolás, lista, szemle, hogy mi van, mi szokott lenni egy falusi (faluszéli) ház körül; az idomoknak, képtárgyaknak a befejezetlensége szemlélteti e végtelenséget – a faluszél után már csak a véget nem érő pusztá, a „Nagy Sömmi” van (Tornyai János)

a **parasztudvar** elemei: **létra**, fésűs, ágas-bogas, foghíjas, falnak döntött, felborult, boglyának támasztott, máskor repül, elhúz ferdén a ház felett, madárként, lomhán vagy épp játékosan szabadul el, ballonként lebeg saját fából ácsolt természetének ellentmondva; vagy épp használaton, rendeltetésen kívül fekszik az udvarban, de nem a térben, s hasznavehetetlenül; a *létraság* megviccelése: magasba mászás helyett – földön heverés

ól, **góré**, **galambdúc** (hozzátámasztott létrával), **fészter**, **gémeskút**, **szekér**, parasztszekér, fáradtan legelésző **lóval**, más állat nincsen

és **ember** is kevés akad: egy és kettő esetleg, gyermek (talán) soha; férfi és nő, együtt, de nem összetartozva, nem cselekménybe ágyazva, nem család; árnyak, staffázszfigurák, árnyékok a fehér-szürke falakon, babák, bábuk, kísértetek, létnélküli osonók; imádkozó, összetett kezű, nagy, tömött szoknyás vénőreg asszonyok lehajtott fejjel, néha kucsmások, téli hazasietők, hontalanok, fal mellett surranók, nincs arc, nincs nyak utolsó hely mind közül

Vizsgálandó és vizsgálható még:

- a képi narratíva kérdése
- a „helyek működése” a vásznanon
- téridő viszonylatok a festmények világában
- keret, *frame*, keretezettség, betét, rátét
- az új szerepű leírás mint eszköz a képek mikroklímájában
- az anekdota megléte vagy hiánya
- a *megelőző kép* jelenléte, tettenérése

S mi nincsen e képi világban:

- könnyed öröm, játék, vidámság, játszi kedély, tréfa
- zsánerkép, kis jelenet, mikrotörténet, idill
- csendélet (ritka)
- szobabelső, enteriőr
- falukép, madártávlát, széles horizont, feltekintés
- erdőmélye, vagy épp nyílt mező, tág terek, határtalanság
- más tájai eme világnak, egzotikum, gazdag vegetáció, tenger, folyó, tó, hegyek, város
- a falubelső élete, paraszti mindennapjai
- irodalmiasság, irodalmi témák, mitológia, biblikum
- tanító szándék, didakszis, allegória
- történelem, múlt, félmúlt a maga (nosztalgikus vagy elriasztó) rekvizitumaival
- fantasztikum, képzeletbeli lények

Szokolay Sándor képeit belső tűz élteti, ez még a romlékony festőanyagon, megsötétedő vásznon, faroston is átüt, mindenütt, ahol rálelünk e festményekre: fotón, modern lakások falain, parasztházak komlói homályában. Mítoszteremtő ereje, erős próbálkozásai befogadó talajra találtak a népi hiedelmek világában, az általa ismert, gyűjtött és művelt népművészetben, melyhez nem külsődleges motívumokkal és ornamentális jegyekkel, klisékkel és idézetekkel kívánt kötődni, ellenben tömondatokkal, lényeglátással, máskor sziporkázó, naiv ecsettel, stilizált és dekoratív képi világgal. Sokszíni. A tanulmány szerzője kezdetben meglehetősen egyneműnek találta Szokolay Sándor képi világát, később e nézetén változtatni volt kénytelen. Jelenleg kevés motívummal, de annál sokszerűbb megoldásokkal dolgozó alkotónak, kíváncsi, de hűséges természetű kísérletezőnek látja Szokolay mestert, a hajdani rajztanárt és tokaji alkotóműhelyest. A tudományos megismerés mellett és azon kívül létező *művészi* megismerésnek, művészi gondolkodásmódnak mint alternatívának gyakorló művelőjének látom, s kedvelem meg őt ekként.

Szokolay festészete a magyar képzőművészet hagyományokat őrző, elsősorban a paraszti világhoz kötődő ágához tartozik. A Munkácsytól induló és a szolnokiakkal, még inkább az „alföldi festőkkel” megnevezett vonalban áll, s e vonulatban oly jelesek kell kiemelnünk, mint Mednyánszky László, Tornyai János vagy Nagy István, kiket maga a művész is említ, s kiknek albumai ott láthatók komlói könyvespolcán.

Távolabbról Fényes Adolf, Rudnay Gyula, Endre Béla, Koszta József; ennél közvetlenebbül, erősebben a fent mondott Nagy István, Domanovszky Endre és Kohán György művészetéhez kapcsolódik, de fontos elődjeként említi nem egyszer Farkas István festését is. Pályakezdő társai az időben a Hódmezővásárhelyen alkotó Németh József és Szalay Ferenc, Kajáry Gyula, továbbá Orosz János, Patay László, Kondor Béla, Szurcsik János s mindennél jobban, rá legnagyobb hatással a Tokajban megismert Zilahy György (az ő munkásságának külön fejezetet szánok a monográfiában). Egy nemzedék, mely az ötvenes évek közepén-végén fejezte be főiskolai tanulmányait. Egy generációs vonulat, mely akkori friss szemléletével új hangot ütött meg a magyar képzőművészetben. Szokolay Sándor rajztanárként végez, levelező tagozaton, de fentiek öreái is igazak: tájékozódása, művészettörténeti felkészültsége, érdeklődése országos, sőt európai horizontú.

Megítélésem szerint Szokolay Sándor ábrázoló művészete nem tartozik az egyszerű képletek közé, ha tetszik, enigmaként mered vállatójára. Hát még a hozzá társuló szöveges és gondolati anyag!